

17 Νοέμβρη: Η παρακμιακή φάση του τρομοκρατικού φαινομένου

Στην ελληνική πολιτική ιστορία η «ένοπλη πάλη» ήταν περιστασιακό φαινόμενο, που ποτέ δεν προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις. Μόνο κατά την διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματαρχών δημιουργήθηκαν αντιστασιακές οργανώσεις, οι οποίες συμπεριέλαβαν στις μορφές αγώνα τους και δυναμικές ενέργειες, κυρίως βομβιστικές επιθέσεις. Αλλά και σ' εκείνη την σκοτεινή περίοδο, αυτές οι ενέργειες ήταν η εξαίρεση κι όχι ο κανόνας.

Όταν στις 23 Δεκεμβρίου του 1975 η οργάνωση «17 Νοέμβρη» έκανε το ντεμπούτο της με την εκτέλεση του σταθμάρχη της CIA στην Ελλάδα Ρίτσαρντ Γουέλς στο Παλαιό Ψυχικό, η έκπληξη της ελληνικής κοινής γνώμης ήταν μεγάλη. Δεν είναι τυχαίο ότι εκείνη την περίοδο κυκλοφόρησαν οι πιο απίθανες εκδοχές γι' αυτή την επίθεση. Είναι ενδεικτικό ότι η οργάνωση δεν μπορούσε ούτε να περάσει στον Τύπο την προκήρυξή της, λόγω των επιφυλάξεων για τα κίνητρα και την ταυτότητα των δραστών. Χρειάστηκε να μεσολαθήσει ο Ζαν Πωλ Σαρτρ για να δημοσιευθεί ένα χρόνο αργότερα στην γαλλική εφημερίδα «Λιμπερασιόν» η πρώτη προκήρυξη, με την οποία η «17 Νοέμβρη» αναλάμβανε την ευθύνη για την εκτέλεση. Στην πραγματικότητα, με καθυστέρηση ενός χρόνου, η οργάνωση εισβάλλει στην ελληνική πολιτική ζωή, την οποία θα ταράξει με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της για 27 ολόκληρα χρόνια.

Η «17 Νοέμβρη» στήριξε την επιδίωσή της όχι μόνο στην τήρηση

αυστηρών συνωμοτικών κανόνων, στην σχολαστική προετοιμασία των επιθέσεων της και στον αποδεδειγμένο επαγγελματισμό της. Την στήριξε πρωτίστως στην άρνηση του μοντέλου. Χωρίς να το ομολογήσει ποτέ δημοσίως, απέφυγε τον πειρασμό να προσπαθήσει να μετεξελιχθεί σε «ένοπλο κόμμα», όπως π.χ. οι «Ερυθρές Ταξιαρχίες». Απέφυγε με άλλα λόγια τις μαζικές στρατολογήσεις και την ανάπτυξη δεσμών με τον μαζικό κίνημα, γεγονός που περιόρισε τις δυνατότητες των υπηρεσιών ασφαλείας να την εξαρθρώσουν. Η ελληνική εκδοχή του αντάρτικου των πόλεων, ίσως από ένστικτο αυτοσυντήρησης, παρέμεινε μία κλειστή σχετικά ολιγομελής οργάνωση, χωρίς εναλλακτικές οργανωτικές λύσεις.

Στην πρώτη φάση της δράσης της, αμέσως μετά την μεταπολίτευση, η «17 Νοέμβρη» ανέθεσε στον εαυτό της τον ρόλο του «τιμωρού» κι όχι της «ένοπλης πρωτοπορίας» του λαϊκού κινήματος. Δεν είναι τυχαίο ότι στην έντονα φορτισμένη μεταπολιτευτική περίοδο, οι εκτελέσεις του σταθμάρχη της CIA στην Αθήνα Ρίτσαρντ Γουέλς και των αστυνομικών-βασανιστών Ευάγγελου Μάλλιου και Πέτρου Μπάμπαλη (από οργάνωση που ήταν παρακλάδι του ΕΛΑ) προκάλεσαν ικανοποίηση στην συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού, ο οποίος θεώρησε ότι κάποιος πήραν εκδίκηση για λογαριασμό του. Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν όταν η «17 Νοέμβρη» θεώρησε ότι έκλεισε τους λογαριασμούς με το παρελθόν και άρχισε να επιλέγει στόχους με βάση τις κοινωνικοπολιτικές αντιθέσεις στους κόλπους του δημοκρατικού πολιτεύματος. Για την ακρίβεια, με βάση την επικαιρότητα. Από τότε, η λαϊκή συναίνεση άρχισε να μειώνεται κι αυτό φάνηκε πολύ καθαρά με την πάροδο του χρόνου.

Πριν φθάσουμε στην έκρηξη της βόμβας στα χέρια του Σάββα Ξηρού στο λιμάνι του Πειραιά, το κουβάρι είχε αρχίσει να ξετυλίγεται. Το σημείο καμπής ήταν η δολοφονία του Βρετανού στρατιωτικού ακολούθου στην Αθήνα Στήβεν Σόντερς. Κατά κάποιον τρόπο, από τότε άρχισε η αντίστροφη μέτρηση και στο πολιτικό και στο επιχειρησιακό επίπεδο. Το πρώτο εξάμηνο του 2002 είδαν το φως της δημοσιότητας πολλά ρεπορτάζ, σύμφωνα με τα οποία οι διωκτικές Αρχές βρίσκονταν στα ίχνη των τρομοκρατών. Ορισμένα εξ αυτών προεξοφλούσαν, μάλιστα, την επικείμενη πραγματοποίηση συλλήψεων. Οι δημοσιογραφικοί διάδρομοι βούσαν από τις πληροφορίες ότι η Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία γνώριζε την ταυτότητα κάποιων μελών και των ιστορικών ηγετών της οργάνωσης. Αργότερα επιβεβαιώθηκε ότι γνώριζε ορισμένα ονόματα και μεταξύ αυτών το όνομα Αλέξανδρος Γιωτόπουλος, αλλά δεν το είχε ταυτίσει με το ψευδώνυμο Μιχάλης Οικονόμου.

Μετά την δολοφονία του Στήβεν Σόντερς το 2000, οι έρευνες εισήλθαν

σε νέα φάση. Πρώτον, τα στοιχεία που είχαν συγκεντρωθεί μέχρι τότε ταξινομήθηκαν και αξιολογήθηκαν από την αρχή. Το δεύτερο και ίσως το σημαντικότερο ήταν ότι άρχισε μία συστηματική αναζήτηση στις ρίζες. Ήταν εξαρχής γνωστό ότι η οργάνωση είχε ιδιαίτερη σχέση με το Παρίσι. Οι έρευνες προσανατολίστηκαν, λοιπόν, αφενός στους Έλληνες αριστεριστές που ζούσαν εκείνη την εποχή στο Παρίσι κι αφετέρου στις οργανώσεις ένοπλης πάλης που έδρασαν στην Ελλάδα κατά την τελευταία περίοδο της δικτατορίας. Σε όποιο σημείο κι αν είχαν φθάσει οι έρευνες των διωκτικών Αρχών, είναι γεγονός ότι η έκρηξη στον Πειραιά αποτέλεσε την αφετηρία για την εξάρθρωση της «17 Νοέμβρη».

Ακολουθώντας προφανώς συμβουλές, η κυβέρνηση προσπάθησε εξαρχής να κατεδαφίσει ηθικά τους συλληφθέντες. Στο πλαίσιο αυτό, αρχικά ενορχήστρωσε μία προπαγανδιστική εκστρατεία μέσω των ΜΜΕ, με κεντρικό στόχο να παρουσιάσει την «17 Νοέμβρη» σαν ιδιοτελή συμμορία, σαν μία εκδοχή του οργανωμένου εγκλήματος. Πρόκειται για ισοπεδωτική κι ανιστόρητη άποψη, η οποία δεν βοηθάει καθόλου την δημοκρατία να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Η τρομοκρατία είναι βαρύτατο έγκλημα, αλλά πολιτικό έγκλημα και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπιστεί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα πολιτικά κίνητρα εξασφαλίζουν ευνοϊκή μεταχείριση. Το γεγονός ότι υπήρχαν ορισμένες λούμπεν συμπεριφορές δεν αλλάζει την ουσία των πραγμάτων. Τα στοιχεία που η ίδια η Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία έχει διοχετεύσει στα ΜΜΕ, άλλωστε, είναι η καλύτερη απόδειξη ότι τα κίνητρα των μελών ήταν πολιτικά κι όχι ιδιοτελή, έστω κι αν η ιδεολογική συγκρότηση πολλών μελών είναι υποτυπώδης.

Οι οργανώσεις «ένοπλης πάλης» προέκυψαν από τα κινήματα αμφισβήτησης. Για την ακρίβεια είναι η εξαμβλωματική εκδοχή τους. Αυτό δεν ακυρώνει, όμως, τον πολιτικό χαρακτήρα τους. Ούτε, ο πολιτικός χαρακτήρας με την σειρά του ακυρώνει το γεγονός ότι σε τελευταία ανάλυση, η τρομοκρατία είναι εκδήλωση ενός ανήθικου πολιτικού αναλφαθητισμού, ο οποίος με μαθηματική ακρίβεια φέρνει τα ακριβώς αντίθετα από τα διακηρυσσόμενα αποτελέσματα. Διαμορφώνει ένα κλίμα, το οποίο κατά κανόνα οδηγεί στη γιγάντωση των μηχανισμών καταστολής και στον περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών.

Από την δεκαετία του 1970 έχει κυλήσει πολύ νερό. Με την πάροδο του χρόνου, η «17 Νοέμβρη» δεν υπέστη μόνο κρίση στρατηγικής. Υπέστη και ποιοτικές διαφοροποιήσεις. Για την ακρίβεια μεταλλάχθηκε. Οι άνθρωποι που ίδρυσαν αυτές τις οργανώσεις ήταν φανατικοί, αλλά ιδεολόγοι, οι οποίοι ανέλαβαν μεγάλο προσωπικό ρίσκο. Κατά κανόνα, χαρακτηρίζονταν από ένα κράμα ελιτισμού και μεσσιανισμού. Έλκονταν από την αισθητική της βίας και θεωρούσαν την τρομοκρατική ενέργεια τελετουργία

στο δωμό ενός «ύψιστου σκοπού». Όταν κάποιος αριστεριστής οπλίζεται για να κάνουν πράξη το όραμά τους να εκπροσωπήσουν αυθεντικά τις λαϊκές τάξεις, τότε το αποτέλεσμα είναι ο εφιάλτης της τρομοκρατίας.

Με την πάροδο του χρόνου, τα μέλη της κατέληξαν επαγγελματίες τεχνικοί της τρομοκρατίας. Το «κουμπούρι» τους γέμιζε αλαζονεία, τους έκανε να νιώθουν «μικροί θεοί». Η διεθνής πείρα αποδεικνύει ότι είναι θέμα χρόνου μια τέτοια κλειστή ομάδα να διολισθήσει και σε λούμπεν συμπεριφορές. Οι ληστείες τραπεζών, άλλωστε, είναι ο τρόπος με τον οποίον χρηματοδοτούσαν όχι μόνο την τρομοκρατική δράση τους, αλλά και τον καθημερινό βίο τους. Παρ' όλα αυτά, η «17 Νοέμβρη» της δεκαετίας του 1990 δεν είναι τίποτα περισσότερο από την ύστερη παρακμιακή φάση του τρομοκρατικού φαινομένου και όχι μία εκδοχή του κοινού οργανωμένου εγκλήματος.

Η προπαγάνδα των διωκτικών Αρχών έφερε σημαντικά αποτελέσματα, γιατί πολλοί πολίτες έκριναν την «17 Νοέμβρη» με τον μύθο που όλα αυτά τα χρόνια είχαν κατασκευάσει γι' αυτήν. Απογοητεύθηκαν όταν αντί για ντόπιους Τσε Γκεβάρα, που φαντάζονταν, αποκαλύφθηκαν Κουφοντίνες και Ξηροί, δηλαδή άγνωστα πρόσωπα, που δεν διαθέτουν εντυπωσιακό διανοητικό διαμέτρημα. Κι όμως, όταν φύγουμε από την σφαίρα του μύθου, θα διαπιστώσουμε ότι οι εντυπωσιακές ενέργειες της εν λόγω οργάνωσης όλα αυτά τα χρόνια οφείλονταν ακριβώς στο γεγονός ότι στελεχωνόταν από αποφασισμένα άτομα με ιδιαίτερες επιχειρησιακές ικανότητες. Είναι κανόνας, όμως, να χάνει όποιος αναμετριέται με τον μύθο του. Η εν λόγω περίπτωση τον επιβεβαιώνει απολύτως.

Από ένα χρονικό σημείο και πέρα, αποκομμένη από τις κοινωνικοπολιτικές διεργασίες, η «17 Νοέμβρη» συνέχισε την πορεία της, αντλώντας στελέχη όχι από το ανύπαρκτο κίνημα, αλλά από τους παραδοσιακούς δεσμούς, τις συγγένειες και τις φιλίες. Τα μέλη της δεύτερης και πολύ περισσότερο της τρίτης γενιάς ήταν γενικά κι αφηρημένα εναντίον των Αμερικανών και των «φραγκάτων», αλλά αυτό που κυρίως τους ώθησε να εμπλακούν στην τρομοκρατία ήταν η παρέα και η συγκίνηση της έντονης περιπέτειας.

Η ελληνική κοινωνία είχε στην πλειοψηφία της ήδη στραφεί από την «ρομαντική» ανοχή του τρομοκρατικού φαινομένου στην ιδεολογικοπολιτική άρνησή του. Η κυβέρνηση Σημίτη ακολούθησε την τακτική της ηθικής κατεδάφισης με προφανή σκοπό να εκμηδενίσει και τα υπολείμματα συμπάθειας και ανοχής. Αν και πρέπει να επισημανθεί πως υπάρχει ακόμα μία κατηγορία πολιτών, οι οποίοι χωρίς να συμφωνούν υποχρεωτικά με τις απόψεις και κυρίως με τις πράξεις της «17 Νοέμβρη», αντιμετώπισαν με ανάμικτα αισθήματα την εξάρθρωσή της. Κι αυτό, γιατί θεωρούσαν ότι

και μόνο η ύπαρξή της λειτουργούσε ως παράγοντας φόβου και αναστολής για τους κάθε λογής ισχυρούς αυτού του τύπου. Θα ήταν υποκρισία να παρακάμψουμε με τους γνωστούς εύκολους αφορισμούς την αιτία που ωθεί μία κατηγορία πολιτών να αναζητάει στην ύπαρξη μίας τρομοκρατικής οργάνωσης έναν εξισορροπητικό μηχανισμό στην αλαζονεία και την αμετροέπεια των ισχυρών. Στην πραγματικότητα, το γεγονός αυτό δεν κάνει τίποτα άλλο από το να μας υποδεικνύει ένα σοβαρότατο έλλειμμα του δημοκρατικού μας πολιτεύματος.

Λόγω της αμετροεπούς τηλεοπτικής κατανάλωσης του θέματος, η όλη υπόθεση μετετράπη το καλοκαίρι (του 2002) σ' ένα ιδιότυπο «ριάλιτι σόου». Η κοινή γνώμη βιώνει την υπόθεση σαν ζωντανό θρίλερ. Η παραβίαση των πιο στοιχειωδών κανόνων της δημοσιογραφικής δεοντολογίας από τα βραδινά τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων ήταν συνεχής και κατάφωρη. Οι ελάχιστες εξαιρέσεις δεν αλλάζουν την γενική εικόνα. Αυτό που βιώσαμε είναι πολύ πιο κοντά στην δημοσιογραφική αγυρτεία παρά στην δημοσιογραφική έρευνα. Τα τηλεοπτικά ρεπορτάζ έχουν κατά κανόνα εκφυλιστεί σε ανήθικες δραματοποιημένες απομιμήσεις γεγονότων. Κάθε φήμη και κάθε σενάριο αναγορευόταν αυθαιρέτως σε αξιόπιστη πληροφορία και ως τέτοια παρουσιαζόταν στην κοινή γνώμη. Ο καθένας έλεγε στα «παράθυρα» το «μακρύ και το κοντό του» όχι ως προσωπική εκτίμηση, αλλά σαν γεγονός, επικαλούμενος ενίοτε και ανύπαρκτα δημόσια έγγραφα! Και το κυριότερο, συνειδητά και με ευκολία που σοκάρει διασύρθηκαν πρόσωπα και τραυματίστηκαν ζωές ασχέτων.

Όλα αυτά θα έπρεπε να είχαν εξαρχής προκαλέσει την παρέμβαση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και σε ορισμένες περιπτώσεις του εισαγγελέα. Δυστυχώς, τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας παρέμειναν ευγλώττως σιωπηλά. Με τη στάση τους υπονόμειναν τον δικό τους θεσμικό ρόλο και κατ' επέκταση άφησαν απροστάτευτο το ίδιο το δημοκρατικό πολίτευμα στη διάβρωση που του προκαλούν τέτοιου είδους εκφυλιστικά φαινόμενα. Είναι εν μέρει αναπόφευκτο η υπόθεση της τρομοκρατίας να προκαλεί φορτισμένες αντιδράσεις, αλλά η δημοκρατία έχει μόνο να χάσει εάν ο δημόσιος διάλογος για το θέμα εκφυλιστεί σε δαιμονολογίες και εύκολους αφορισμούς. Και δυστυχώς αυτό συνέβη και σε πολύ μεγάλο βαθμό συνεχίζει να συμβαίνει. Οι δημοσιογράφοι κατά κανόνα χόρεψαν στους ρυθμούς της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας. Λειτουργήσαν σαν προπαγανδιστές της, ενώ ορισμένοι εξ αυτών έφθασαν να υποδεικνύουν και να απαιτούν την πραγματοποίηση συλλήψεων! Ούτε, βεβαίως, συμβάλλει στην ενημέρωση το παραγέμισμα των ρεπορτάζ με χείμαρρο υβριστικών χαρακτηρισμών.

Η εξάρθρωση της τρομοκρατίας γίνεται για να απαλλάξει τη δημοκρατία μας από ένα καρκίνωμα κι όχι για να την δηλητηριάσει με νέα φαντάσματα. Όποιος θεωρεί τον φόβο αυτό υπερβολικό ας αναλογιστεί πόσοι άνθρωποι που αντιστάθηκαν ενεργά κατά την διάρκεια της δικτατορίας, υπό το κράτος του κλίματος που είχε διαμορφωθεί, έσπευσαν τότε να προβούν από μόνοι τους σε έμμεσες δηλώσεις αποκήρυξης της τρομοκρατίας. Ας αναλογιστεί πόσοι απ' αυτούς που βγήκαν στα τηλεοπτικά παράθυρα υποχρεώθηκαν να κάνουν το ίδιο υπό την πίεση «δημοσιογραφικών» ερωτήσεων, τις οποίες θα τις ζήλευε και ο αρμόδιος ανακριτής.